

Warszawa, 25.04.2025r.

Prof. dr hab. Agnieszka Kozyra

Katedra Japonistyki

Wydział Orientalistyczny

Uniwersytet Warszawski

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
dr Aleksandry Jarosz w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk
humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo**

Podstawa sporządzenia recenzji: Uchwała nr 183/RDN/SNJL/2022/2023 Rady Naukowej Dyscyplin Językoznawstwa i Literaturoznawstwa UAM w Poznaniu z dnia 27 kwietnia 2023 r., na podstawie dokumentacji i rozprawy habilitacyjnej dr Aleksandry Jarosz.

Dr Aleksandra Jarosz uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w dziedzinie językoznawstwa w 2016 roku na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – rozprawa doktorska pt. *Nikolay Nevskiy's Miyakoan Dictionary: reconstruction from the manuscript and its ethnolinguistic analysis*. W latach 2015 -2018 była zatrudniona na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, na Wydziale Humanistycznym (dydaktyka na kierunkach filologia: japonistyka oraz kulturoznawstwo). Obecnie zatrudniona jest na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Działalność dydaktyczna i organizacyjna

Mgr Aleksandra Jarosz ma bogate doświadczenie dydaktyczne. Od 2011 roku prowadziła zajęcia głównie w zakresie specjalistycznych przedmiotów językoznawczych (gramatyka opisowa języka japońskiego, gramatyka historyczna/klasycznego języka

japońskiego), ale także praktycznej nauki języka japońskiego (w tym: nauka pisma, lektura tekstów, kompozycja tekstów), przedmiotów ogólnojaponistycznych (wstęp do japonologii), ogólnoakademickich (wstęp do językoznawstwa) oraz translatorycznych (tłumaczenie tekstów specjalistycznych).

Wypromowała 39 licencjatów oraz 5 magisteriów z zakresu językoznawstwa, rykiuanistyki, socjologii oraz kulturoznawstwa, recenzowała kilkadziesiąt prac licencjackich i magisterskich. Pełniła dwukrotnie funkcję promotora pomocniczego rozprawy doktorskiej (jedna została już obroniona, a druga jeszcze nie).

Działalność organizacyjna dr Aleksandry Jarosz zasługuje na wyróżnienie. W latach 2021–2024 była koordynatorem kierunku filologia: japonistyka (studia licencjackie oraz magisterskie) na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, przy czym w zakresie jej obowiązków była także funkcja opiekuna studentów. Była członkinią Komisji Dydaktycznej Wydziału Filologicznego UMK (2016–2017) oraz Wydziałowej Komisji ds. Jakości Kształcenia Wydziału Humanistycznego UMK (2020–2022). Obecnie pełni funkcję redaktorki naczelnej półrocznika *Silva Iaponicarum*, zastępcy redaktora naczelnego serii *Languages of Asia* wydawnictwa Brill oraz redaktora pomocniczego półrocznika *International Journal of Eurasian Linguistics*.

Dr Aleksandra Jarosz popularyzowała wiedzę na temat języków mniejszościowych i zagrożonych wygłaszając wykłady w kraju (m.in. Poznański Festiwal Sztuki i Nauki) oraz zagranicą (m.in. dla uczniów Liceum Kaihō w Haebaru na Okinawie).

Dorobek naukowy

Dorobek naukowy Dr Aleksandra Jarosz z dziedziny rykiuanistyki i językoznawstwa (zwłaszcza podgrupy południoworykiuańskiej języków rykiuańskich) jest obszerny - opublikowała 40 publikacji naukowych oraz redagowała dwa tomy monografii zbiorowych. Wygłosiła referaty na wielu konferencjach krajowych i międzynarodowych. Jest autorką pięciu recenzji publikacji naukowych. Na szczególną uwagę zasługują jej następujące rozdziały w monografiach zbiorowych i artykuły w czasopismach naukowych: „The syncretism of passive and potential marking in Japonic seen through modern South Ryukyuan languages” w: Elia Dal Corso, Soung-U Kim (eds.). *Language endangerment and obsolescence in East Asia* (2023); „The language of Miyako oral traditions” w: Paolo Calvetti (ed.). *Philological and linguistic analysis working together. Exploring language diversity in Japan* (2024); „Miyako

Hōgen Nōto-ni okeru shintai goi [słownictwo anatomiczne w miyakoskich notatkach leksykograficznych Nikołaja Newskiego]”. *Ryūkyū-no Hōgen* 42/2017; „Proto-Japonic verbal morphology: insights from the South Ryukyuan negative forms of vowel verbs”. *International Journal of Eurasian Linguistics* 2 (2020); “Naturalness and systemicity of the Ryukyuan raising of non-front mid-vowels”. *Journal of the Phonetic Society of Japan* 28 (2024).

Dr Aleksandra Jarosz jest laureatką stypendium dla wybitnych młodych naukowców Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2018–2020). Była kierownikiem konsorcjalnego projektu ERC (*Etymological Dictionary of the Japonic Languages*) (UMK, 2021-2022) oraz projektu finansowanego z puli „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (Debiuty IV; *Case Marking and Valency Patterns in Ryukyuan: a Typological and Comparative Study*) (UMK, 2022-2024).

Recenzja głównego osiągnięcia naukowego:

Descriptive Grammar and Diachrony of Kurima, a Minority South Ryukyuan Language of the Miyako Islands. Languages of Asia 29. Leiden 2024: Brill.

W swojej monografii pt. *Descriptive Grammar and Diachrony of Kurima, a Minority South Ryukyuan Language of the Miyako Islands* dr Aleksandra Jarosz opisuje szczegółowo topolekt kurima, który jest uważany za zagrożony ze względu na to, że na wyspie Kurima używa go ok. 50 osób, a do tego w bardzo podeszłym wieku. Topolekt kurima jest odmianą miyako należącą do podgrupy południoworiukiuańskiej języków riukiuańskich. W językach angielskim i japońskim została opublikowana gramatyka irabu, innej odmiany miyako, natomiast na temat topolektu kurima nie ma do tej pory systematycznego opracowania, dostępne są jedynie wyrywkowe raporty z prac terenowych prowadzonych przez badaczy japońskich lub też do pojedyncze przykłady tekstualne. Tym bardziej cenne jest to, że dr Aleksandra Jarosz udało się opracować gramatykę oraz leksykografię tego topolektu, a więc cenną dokumentację, która pomoże uchronić przed zapomnieniem ten język, nie będący jedynie środkiem komunikacji, ale także odzwierciedleniem wiele aspektów kultury mieszkańców wyspy Kurima.

Monografia została w dużej mierze napisana na podstawie badań terenowych. Dr Aleksandra Jarosz odbyła dwuletni staż postdoktorski na University of the Ryukyus pod kierunkiem prof. Shigehisy Karimaty (2017 – 2019) w ramach programu konkursowego

fundowanego przez Japanese Society for the Promotion of Science (JSPS). W czasie trwania programu brała udział w licznych seminariach, spotkaniach raportowych, sympojach i wyjazdach terenowych. W trakcie pobytu w Japonii uzupełniła bibliografię swojej monografii w trakcie kwerend (biblioteki i archiwa National Institute for Japanese Language and Linguistics, Uniwersytetu Waseda, Uniwersytetu Tenri, Uniwersytetu Kansai).

Dr Jarosz pozyskała dane do swoich analiz nie tylko z opublikowanych dotąd źródeł, ale również od lokalnego konsultanta, którego wypowiedzi udokumentowała w latach 2018 i 2019 na nagraniach audio oraz w formie notatek. Miała także autoryzowany dostęp do nagrań audiowizualnych użytkowników topolektu kurima, które zostały jej udostępnione przez innych badaczy. Wykazała się inicjatywą poszukując innych źródeł, np. nagrań z konkursu krasomówczego języka miyako. Korpus wykorzystany jako językowa baza dla jej publikacji liczy ok. 2000 aktów językowych pochodzących z badań terenowych oraz sześciu głównych źródeł drugorzędnych: czterech publikacji i dwóch nagrań.

Monografia składa się z sześciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym dr Aleksandra Jarosz przedstawia tło historyczne, typologiczne i socjolingwistyczne topolektu kurima jako południoworiukiuańskiej odmiany japonicznej. Proponuje własne propozycje klasyfikacji rodziny japonicznej jako typologiczno-geolingwistycznej (synchronicznej) oraz genetycznej. W kolejnych rozdziałach autorka, odwołując się do swoich badań terenowych, opisuje fonologię segmentalną i suprasegmentalną topolektu kurima z uwzględnieniem reguł dystrybucyjnych, prozodii oraz akcentu. Omawia szczegółowo morfologię poszczególnych kategorii leksykalnych, np. czasowniki uwzględniając ich kategorie odmiany (czas, polarność, aspekt, tryb, stronę i honoryfikatowość). Przedstawia również różnorodną kategorię elementów imiennych (w tym zaimków osobowych i wskazujących, liczebników, oraz „okoliczników imiennych”), które łączy odmiana przez przypadki. Wiele uwagi poświęca hierarchii referencyjności, która odgrywa ważną rolę w morfologii imiennej w topolekcie kurima, podobnie jak w innych topolektach riukiuańskich. Część pracy poświęcona przymiotnikowi wskazuje na różnorodność form pochodnych tej kategorii oraz na podobieństwa i różnice funkcjonalne. W rozdziale poświęconym składni topolektu kurima autorka porusza między innymi zagadnienia kolejności komponentów (np. stosunków morfosyntaktycznych, morfologicznego kodowania, roli składniowej i semantycznej) oraz omawia rodzaje zdań złożonych (zдания współrzędnie, łańcuchy zdaniowe oraz zdania złożone podrzędnie). Rozdział dotyczący leksyki uwzględnia leksykon rodzimy, w tym japoniczny, oraz zapożyczenia, głównie z języków japońskiego, chińskiego oraz okinawskiego. W rozdziale szóstym autorka przeprowadza analizę porównawczą w celu

przedstawienia m.in. propozycji nowej rekonstrukcji systemów samogłoskowych w japońskich prajęzykach oraz nowych postulatów dotyczących historycznej morfologii i składni w językach japońskich.

Monografia dr Aleksandry Jarosz zawiera cztery aneksy - w pierwszym aneksie zostały zamieszczone transkrypty pięciu dłuższych wypowiedzi konsultanta-natywnego użytkownika topolektu kurima, w drugim - lista podstawowego słownictwa Leipzig-Jakarta dla tego topolektu, w trzecim - wykaz pojawiających się w monografii autorskich rekonstrukcji dla prajęzyków będących w prostej linii przodkami kurimy, do których należą języki: prajapoński, prakiusiu-riukiuański, prariukiuański, prasakishima, pramiyako, prascisty miyako. Natomiast w aneksie czwartym znajduje się przygotowany przez autorkę przy użyciu narzędzia FieldWorks SIL leksykon kurima-angielski, który zawiera około 1000 jednostek morfologicznych.

Podsumowując należy podkreślić, że monografia dr Aleksandry Jarosz stanowi wyczerpującą dokumentację odmiany niepiśmiennego i niedostatecznie udokumentowanego języka mniejszościowego, jakim jest topolekt kurima. Warto zauważyć, że jej opracowanie tego topolektu, który w niedługiej przyszłości może ulec zapomnieniu, spełnia założenia trzech filarów kompletnej dokumentacji języka według Petera Austina, gdyż zawiera gramatykę, słownik i teksty. Na wyróżnienie zasługuje zawarty w aneksie czwartym leksykon kurima-angielski, przygotowany przy użyciu narzędzia FieldWorks SIL, gdyż stanowi on najobszerniejsze para-leksykograficzne opracowanie dedykowane topolektowi kurima i jedyne w konfiguracji językowej miyako-angielski.

Dr Aleksandra Jarosz opracowała materiał językowy pod kątem diachronicznym i porównawczym, starając się wykazać, że wyniki badań nad topolektem kurima nie tylko wzbogacają wiedzę o historii języków, ale także mogą prowadzić do podważenia niektórych uznanych dotąd teorii. Z powodu izolacji wyspy Kurima, zamieszkaną przez nieliczną populację, w topolekcie tym zachowały się liczne archaiczne rozróżnienia na poziomie fonologii i morfologii. Przeprowadzona przez dr Aleksandrę Jarosz analiza komparatystyczna stanowi ważny wkład w badania na temat diachronii języków japońskich oraz jest istotna w kontekście problemu rekonstrukcji prajęzyków - prajapońskiego, prariukiuańskiego, prasakishima i pramiyako. Autorka podkreśla bowiem, że wszystkie publikacje na temat topolektu kurima, z którymi się zetknęła, wywodzą się z nurtu dialektologii japońskiej, postrzegającej języki riukiuańskie jako dialekty języka japońskiego, co fundamentalnie wpływa na założenia i tym samym na jakość opisu. Sama zdaje się uznawać za możliwe to, że

istniały języki autochtoniczne, których użytkownikami byli przed japońscy mieszkańcy Miyako. Na przykład w sekcji 5.1. odwołuje się do listy podstawowego słownictwa Leipzig-Jakarta sporządzonej dla kurimy i prezentuje liczne etymologie oraz warstwy słownictwa współdzielone z japońskimi krewnymi różnych poziomów pokrewieństwa, wskazując na słownictwo nieznanej proveniencji, które można uznać za substratną pozostałość po takich językach autochtonicznych. W rozdziale szóstym postuluje, że toplekt kurima zachował wiele archaicznych właściwości, które zostały utracone w innych odmianach ryukiuńskich lub japońskich. Autorka formułuje nowe postulaty dotyczące historycznej morfologii i składni w językach japońskich i proponuje nową rekonstrukcję wczesnych prajapońskich czasowników samogłoskowych oraz nowe ujęcie rozwoju ryukiuńskich form konkluzyjnych, atrybutywnych, nieregularnych czasowników ‘robić’ i ‘przychodzić’, czy znaczników formy łącznej oraz sekwencyjnej.

Jako metodologię dr Aleksandra Jarosz stosuje ujęcie typologiczne odwołując się m.in. do teorii Martina Haspelmatha, Roberta van Valina, Talmy’ego Givona, Berndt Heinego, Andreja Malchukova, Knuda Lambrechta, Jeanette Gundel. Nawiązuje także do pionierskich badań językoznawczych w ujęciu typologicznym Michinoriego Shimoji z Uniwersytetu Kiusiu, które nie jest powszechne w ryukiuistyce, przez co jej rozprawa może być uznana za nowatorskie ujęcie problemu badawczego. Monografia Aleksandry Jarosz stanowi znaczący wkład w badania na temat rekonstrukcji prajęzyków japońskich, gdyż zawiera swoistą syntezę rekonstrukcji na wielu poziomach języków-przodków rodziny japońskiej, włączając dane z języka miyako w pogłębiony kontekst całej rodziny językowej.

Zapewne nie wszyscy badacze zgodzą się z przedstawioną przez dr Aleksandrę Jarosz hipotezą badawczą o istnieniu języków autochtonicznych, których użytkownikami byli przed japońscy mieszkańcy Miyako, jednak przedstawione przez nią argumenty poparte bogatym materiałem źródłowym powinny stać się okazją do dyskusji naukowej, która niewątpliwie będzie miała znaczący wpływ na pogłębienie wiedzy na temat historii podgrupy południoworyukiuńskiej języków ryukiuńskich.

Konkluzja:

Chciałabym podkreślić, że wysoko oceniam działalność dydaktyczną i organizacyjną oraz dorobek naukowy dr Aleksandry Jarosz. Monografia pt. *Descriptive grammar and diachrony of Kurima, a minority South Ryukyuan language of the Miyako islands*, którą

przedstawiła jako swoje główne osiągnięcie, stanowi bez wątpienia znaczący wkład w dziedzinę językoznawstwa. Wobec powyższego stwierdzam, że dr Aleksandra Jarosz spełnia wymagania stawiane osobom kandydującym do nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie: językoznawstwo, określone w art.219 ust.1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r., Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 poz.574 ze zm.).

Wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jarosz', is centered on the page.